

Príspevek k dejinám českého úředního jazyka ve Slezsku.

Antonín Glos.

Dr. J. Kapras praví ve své historické studii »Český úřední jazyk ve Slezsku« (1909), že absolutismus vládnoucí již fakticky po celý rok 1851, přinesl Slezsku nadělení ve formě nařízení ministerstva vnitra ze dne 25. září 1851, č. 4665, a justice ze dne 3. listopadu 1851, č. 13.470; jimi měl za přituzujícího systému germanisačního býti německý ráz Slezska dotvrzen. Stejně praví Dr. Alfred Fischel (Das Oesterreichische Sprachenrecht, II. vyd., 1910), že vláda, pomýšlející na návrat ku předbřeznové aneb josefinské soustavě burokratického centralismu, ihned se postavila na odpor novým národnostním požadavkům, mezi různými opatřeními uvádí i řečené dva výnosy, uveřejněné pod č. 207 a 208 cit. díla.

Tyto jazykové výnosy byly skutečně pro jazykovou praxi slezskou směrodatny po celá desetiletí, rakouské úřady lpěly s velikou rozhodností a houževnatostí na dodržování zásad tam vyslovených, germanisující směr ve Slezsku čerpal po celá desetiletí vydatnou posilu i důvody z těchto výnosů, jakékoliv snahy o provedení rovnoprávnosti jazykové ve Slezsku podnikané zvláště od let sedmdesátých ze strany české i polské resolučními, petičními, interpelacemi, memorandy, deputacemi, tiskem a tábory byly odmítány argumenty čerpanými z obou výnosů. Hlavní zásady obou interních výnosů jsou:

Ve Slezsku není ani polská, ani česká řeč řečí zemskou; ve věvodství těšínském panuje pouze lidový dialekt podobný řeči polské (das sogenannte Wasserpolakisch); tento lidový dialekt nevypěl žádným způsobem v řeč spisovnou a nemůže ani za polskou spisovnou řeč býti považován.

Pro politickou a soudní správu slezskou platí zásada, že ve Slezsku se vyskytující lidové dialekty nemohou býti povýšeny na zvláštní řeč zákona (zu einer besonderen Gesetzessprache), pro tyto dialekty nebude žádná jiná ve Slezsku neudomácnělá řeč slovanská zaváděna jako oficiální řeč zemská.

Bylo tedy vyloučení české a polské řeči z úřadů slezských a z veřejného života vůbec oprááno o domněle zjištěnou skutečnost, že dialekty ve Slezsku panující jsou ku české a polské řeči spisovné v poměru řeči cizí, nelze však ani pro začátek, tím méně pro pozdější dobu tvrditi, že to bylo pouhé nedorozumění, jak to eufemisticky pojmenovalo české memorandum z února 1888 dto Opava podané ministerstvu vnitra a domáhající se provedení jazykové rovnoprávnosti ve Slezsku (podali Antonín Gruda, Jan Kolofík, a spol.).

Výnos č. 4665 opírá se o zprávu tehdejšího místodržitele slezského ze dne 19. dubna 1851, č. 426, výnos č. 13.470 vyvolán byl konkrétní žádostí těšínského advokáta Dra. Klukyho, aby těšínský krajský soud vyřizoval polská podání v řeči polské, jako v řeči v zemi obvyklé; výnos uvádí, že úřední šetření a jednání zavedené následkem tohoto a jiných analogických případů zjišťila, že ve Slezsku není ani polská, ani česká řeč zemskou řeči.

Dr. Alfred Fischel mesděluje nic v Das österreichische Sprachenrecht a Materialien zur Sprachenfrage in Oesterreich o vzniku obou těchto důležitých výnosů i dalšího výnosu ministerstva vnitra ze dne 25. září 1851, č. 5063, kterým na návrh slezského místodržitele a v soulase s ministerstvem justice bylo zastaveno vydávání polského a českého zemského zákoníka a nahraženo překlady.

Tyto tři výnosy tvoří základ bývalé jazykové praxe slezské, podnět ku vydání nařízení č. 13.470 zavdaly hlavně snahy polské, kdy, jak uvádí i opavské memorandum z roku 1888, v letech 1830 v polské části obyvatelstva těšínského počalo se vlivem dějinných událostí probouzetí vědomí kmenové společnosti s polským národem.

Ani zpráva slezského místodržitele č. 426 pres. z roku 1851, ani vzpomenuť tři nařízení ministeriální neopírají se o věcná, odborná šetření po stránce jazykové, zejména filologické, nýbrž o povrchní poznatky empiricky získané, nějaký pokus vyšetřovati snad ráz a povahu různorečí ve Slezsku nebyl ani podniknut, zejména nebylo ani zkoumáno, jaké řeči (modlitebních knih) se užívá v kostelích a v jaké řeči vydávají se knihy, byť i literární produkce česká a polská byla tehdy skrovná.

Je zajímavo, že jak prokazují stenografické protokoly zemského sněmu slezského, po 10 letech od vydání tří ministeriálních nařízení, provedena v I. zasedání slezského sněmu debata o tom, v jaké řeči slovanské mají se uveřejňovati oficiální stenografické protokoly sněmu, mluveno o řeči »moravské« a polské, správně vystihl již tenkrát poslanec Dr. Eisenberg povahu různorečí, když pravil v 8. sezení, že místo výrazu »mährisch« má být užito »böhmisch«, weil die Schriftsprache die böhmische sei und es der Würde des Landtages nicht entspreche, seine Verhandlungen im Dialekte zu veröffentlichen«. Poslanec Dr. Hein navrhl terminologii »mährisch«, poslanci Dr. Heinz a Dr. Demel poznamenali, že zemský výbor musí z nálcí zjistiti, které slovanské idiomy ve Slezsku mohou činiti nárok na rovnoprávnost s řečí německou. Usneseno a to jednohlasně, uznati principiálně slovanskou řeč při uveřejňování stenografických zpráv, většinou hlasů přijat návrh Eisenbergův, užívati české, ne »moravské« řeči; usnesení ovšem neprovedeno a to z důvodů, jak praví přijatý návrh Eisenbergův v II. zasedání, z důvodů oportunních, principiálně uznána rovnoprávnost řeči české a polské a zamítnut návrh poslance Dra. Oehla, aby se stenografické zprávy uveřejňovaly »in der slavischen Volkssprache Schlesiens« (t. j. v dialektu). Je pozoruhodno, že na českých školách slezských si učitelé nedostatečně vycvičení na německém učitelském ústavě v Opavě a Těšíně, vypomáhali ve škole dialektem a němčinou a že zvláště Opavský Besedník často proti tomu brojil, žádaje českou hlavní školu a český učitelský ústav, učitelé na českých školách neznali ani český pravopis. Hlavní důvody rakouské správy bránící se užívání spisovné řeči české a polské zvláště ve vnějším úřadování, byly stále ty, že ve Slezsku jsou nevyspělé dialekty, iichž ovšem rakouská byrokracie nedovedla a také nechtěla diferencovati a klasifikovati, tím méně chtěla utvořiti si jasný a správný názor o poměru dialektu a řeči spisovné i o právním dosahu této skutečnosti ve veřejném životě.

Roku 1880 podniknutý pokus, vyvolaný memorandumem klubu českých a moravských poslanců slovanského národa, podaným v prosinci 1879 císaři (Fischl, Materialien, č. 30) o provedení rovnoprávnosti, nezednal jasno ani připojenou statistikou, ani národností či vlastní dialektovou mapou, obojí pomůcky nařídilo opatřiti ministerstvo vnitra výnosem z 23. dubna 1880 ad 704/M. J. Prostředek utříditi a statisticky zjistiti obyvatelstvo dle dialektů, byl velmi primitivní: empirie a výslech důvěrníků, opatřeny tak aproximativní cifry, třídění obyvatelstva dle toho, zda mluví pouze ně-

mečky, pouze česky, pouze polsky, polsky míchaně se slovenštinou, německy a česky, polsky míchaně s češtinou, německy a polsky, nemělo vůbec ceny pro nespolehlivost i proto, že taková statistika opírala se o stále se měnící jev obcovacího jazyka. (Materiál v registratuře zemské správy politické v Opavě, ve zprávě z 16. července 1880, č. 880 pres.)

Daleko jednodušeji a zcela laicky rozřešil si celou otázku slezský místodržitel ve zprávě z 19. dubna 1851, č. 426, jejíž názory byly schváleny ministerstvem vnitra a z níž vyšel výnos č. 4665, o němž zase se opírá výnos č. 13.470.

Zpráva byla podávána vlastně v záležitosti vydávání zemského zákoníka slezského; ze zprávy je zjevno, že místodržitel krátce před podáním zprávy konferoval ústně ve Vídni se sekčním radou von Lackenbacherem; konference obírala se jazykovou otázkou vůbec a týkala se otázky, jaká slovanská řeč se má voliti pro zemský zákoník slezský.

O jazykové otázce vůbec jedná místodržitelova zpráva poskovnu. Patrně projednány hlavní věci na ústní konferenci, o čemž snad jsou zachovány doklady v archivu aneb registratuře bývalého rakouského ministerstva vnitra. Místodržitel připomíná, že minulého roku (1850) konal objížďky v zemi (Landesbereisungen), dle jeho pozorování a šetření není ve Slezsku ani »die rein čechische«, ani »die rein polnische Sprache«; jakého rázu byla tato pozorování a šetření, zpráva neuvádí. (Ve Slezsku západním jsou na př. i různorečiči německá značně úchylma od německé řeči spisovné, o těchto různorečičích se neděje zmínka, nyní na př. pěstuje se ve Slezsku v duchu regionalismu dosti čile dialektová literární produkce německá, arcí z tendencí politických.)

O řeči obyvatelstva a ethnografické hranici, ovšem zhruba a mechanicky určené, praví zpráva: »Der schles.-slavische Dialekt, bloss im Munde der Bevölkerung und nicht in der Schrift lebend, ist in den Bezirken T r o p p a u und Friedeck čechischen, in den Bezirken Teschem und Bielitz polnischen Ursprungs, die Bezirke Jägerndorf, Freudenthal und Freiwaldau sind ganz von Deutschen bewohnt«. (Zprávy pozdějších dob konstatují v jablunkovském okrese ještě dialekt příbuzný slovenštině.)

To jest vše, co uvádí zpráva o jazykovém rázu Slezska, jsou to velmi primitivní poznatky a přece učinila administrativa opatření tak dalekosáhlá, přímo odporující zákonům i historickému vývoji; ani slůvka o knihách modlitebních, o zpěvu kostelním, o tištěných knihách ve Slezsku, o tom, jak se vyučuje na školách vesnických, nepřekvapuje to, neboť i v 60-tých letech, kdy na př. v Opavě vycházel od roku 1861—1865 »Opavský Besedník«, argumentovala správa stejně chatrnými poukazy na dialekt a nesrozumitelnost spisovné řeči české a polské, ač na Těšínsku vycházelो vice listů polských.

Zemský zákoník slezský vycházel ještě roku 1850 v simultanních vydáních německo-českém a německo-polském a to, jak praví zpráva, »Um der nationalen Gleichberechtigung Rechnung zu tragen und die erlassenen Gesetze der Bevölkerung verständlich zu machen, mussten in der Publikation derselben, neben der deutschen die beiden slavischen Stamm- und Schriftsprachen beibehalten werden«; nejsou prý sice dle cis. pat. ze 4. března 1849 německé obce povinny odebíratí vydání simultanní, avšak bylo třeba je k tomu přidržeti, jelikož by to bylo jinak velmi nákladné a také není dostatek sazečů po ruce na tisk třetího (německého) vydání.

Roku 1851 vydáno 6 kusů pouze v řeči německé, jelikož místodržitel doufal, že jeho návrhy ve zprávě z 20. prosince 1850, č. 2138, budou přijaty, měl za to, že potřebě slovanského obyvatelstva stačí překlady, které

nejdou autentičké, k tomu jej přiměla nejistota překladů z loňského roku a velký náklad spojený s řádnou překladatelskou kanceláří.

Na výnos z 19. února 1851, č. 745, začal počínaje 7. kusem zemského zákoníka, vydávati zase simultanní vydání a nařídil i dodatečné vydání 6 kusů pouze německých.

O autentičnost publikand z říš. zák. je postaráno, an se přejímají z říš. zák. do zemského publikanda úřadů zemských, překládají nepřisežní translatoři a tak činí se publikanda srozumitelnými slovanskému obyvatelstvu.

»Es dürfte damit auch genügt sein. Nur erlaube ich mir mit Rücksicht darauf, dass hierlands keine slavische Schriftsprache als Landessprache vorkommt, das hohe pp. aufmerksam zu machen, ob es nicht besser wäre auszusprechen, dass für Schlesien der deutsche Text des Landesgesetzesblattes als authentisch erklärt, somit auch allein ausgegeben, dem Bedürfnisse der slavischen Bevölkerung dagegen durch verlässliche nicht authentische Übersetzungen, welche abgesondert neben dem Landesgesetze zu erscheinen hätten, entsprochen werde... Diese meine Ansicht, welche, wie ich glaube, auch Herr Sectionsrat v. Lackenbacher teilt, ist nicht gegen die kaiserliche Verordnung vom 4. März 1849, welche in Schlesien Anwendung hätte, wenn hier eine slavische als Landessprache existierte.« Nařízením č. 4665 bylo pak zastaveno vydávání simultanního vydání zákoníka zemského. Zároveň stanoveny zásady úvodem uvedené; dialekty v zemi obvyklé (landesübliche Dialekte) a jim příbuzné řeči česká a polská, jak praví nařízení, připuštěny jen jako »Verständigungsmittel« s osobami, které nejsou německé řeči mocny.

Tak oddekretovala interní ministeriální nařízení na základě povrchních, falešných a nepravdivých informací a poznatků, čerpaných z plytkého pozorování při oficiálních objíždkách země, že ve Slezsku není ani česká, ani polská řeč řečí zemskou, administrativa i soudnictví znaly jen »landesübliche Dialekte«, jež byly pouze dorozumivacím prostředkem z nouze, postupem doby však v četných úředních zprávách přidělován úkol dorozumivacího prostředku řeči německé.

Důležitá je okolnost, že ani zpráva místodržitelova, ani ministeriální nařízení netvrdí, že spisovná řeč česká a polská je lidu nesrozumitelná, neboť pak by i překlady zemského zákoníka byly zbytečny, v jiné zprávě si naopak místodržitel stěžuje na neznalost zákonů zvláště u slovanského obyvatelstva — teprv v pozdější době opírají se úřady provedení rovnoprávnosti řeči české a polské, hlavně i z toho důvodu, že lidu je řeč německá srozumitelnější než česká a polská spisovná řeč a že když již kdo německy vůbec neumí, snáze najde někoho, kdo mu to přeloží, než by koho našel, kdo by mu vysvětlil vyřízení v české aneb polské spisovné řeči. Tak se argumentovalo i o slovinském jazyku, že není schopen státi se úředním a školním jazykem, že není úředníka a pak prý ani lid tu nově utvořenou slovinčinu pochopiti nemůže. (Havlíček ve Slovanu z 1. června 1850 v tretné polemice s Reichszeitung.)

Nařízení ministerstva spravedlnosti ze dne 22. července 1861, č. 6099, opírající se o zprávy prezidia vrchního zemského soudu brněnského z 28. června a 9. července 1861, č. 1282 (pisateli této statě nepřístupné), a nařizující provedení rovnoprávnosti národnostní u soudů moravských, výslovně ustanovuje, že u soudů slezských má se setrvati na dosavadní praxi o užívání různých dialektů slezských ve styku se stranami. Tak potvrzena nezákonná, interní a právně neplatná nařízení opětně na řadu let.

Jazyková praxe slezská přezírala z politických důvodů vědomě skutečnost, ukrývala se za slezské dialekty jako nedobytnou hradbu, obzvláště

na Těšínsku, kde jednoduše na př. zpráva presidia zemské vlády slezské ze dne 6. prosince 1870, č. 702, označuje »slovanské idiomy« jako »ein mixtum compositum von deutsch, polnisch und tschechisch«, při čemž u podávání zpráv i vysvětlivek k resolucím, memorandům, peticím, deputacím i stížnostem o rovnoprávnost bylo se dovoláváno i zprávy slezského místodržitele z 19. dubna 1851, č. 426 pres., ač informace ty byly od začátku nesprávná a jejich do očí bijící nepravda postupem doby se jevila ještě v ostřejším světle, čím více postupovalo uvědomění národní a zvláště vědomí ethnické jednoty českého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Staletá soudržnost těšínských Slezanů s naší národní bytostí byla porušena jednak poněmčením a zanedbáním kraje v době našeho úpadku (i po r. 1848), hlavně pak od let 80. minulého století přistěhovalectvím z Haliče do uhelné oblasti (Dr. A. Frinta: K. B. Skrbenský, slezský spisovatel XVII. stol. Věstník Matice Opavské, seš. 25. Dr. Frinta upozorňuje zvláště na spoustu českých úředních zápisů sněmovních, soudních, cechovních a j. listin v městských, farských, zámeckých archivech i museích v celém Slezsku i na své bohaté objevy v knihovně evang. sboru těšínského a na potřebu prostudovati vůbec Těšínská bohemica). I museum Matice Opavské chová doklady českého úředního jazyka ve Slezsku i z počátku IX. století.

Úřední zprávy politických úřadů slezských, informujících centrální úřady, znají však nanejvýš materiál krajských a pozdějších registratur z první polovice XIX. století a proto tvrdí, že ve Slezsku se »seit jeher« úřaduje německy a že ani učitelé v českých obcích neznají českého pravopisu (neue tschechische Rechtsschreibung). Neznali českého pravopisu proto, poněvadž vyučování na německém učitelkém ústavě o řádné vyučování češtiny nedbalo.

Opavský politický úřad II. stolice lpěl ve svých zprávách vysvětlujících jazykové poměry ve Slezsku aneb podáváje dobrozdání o peticích (na př. polské z r. 1870, české a polské z r. 1871 o provedení národnostní, zvláště jazykové rovnoprávnosti ve Slezsku) na názorech vyslovených v pověstných 3 ministeriálních výnosech s velikou setrvačností nedbaje ani pokročilejšího vývoje národního a kulturního a odbýváje to vše jako »nationale Passion« aneb »nationale Schwärmerei«. Tak praví zpráva z 15. července 1871, č. 461 pres. (slezs. president Summer), že »idiom opavského kraje« (t. j. podřeči opavské) nehodí se »zur schriftlichen Fixierung«, zpravidla vyvozují se ze skutečností jazykových přechodů a nuancí (na př. v okrese jablunkovském) technické obtíže provedení jazykové rovnoprávnosti (trojjazyčné úřadování, jazyková nezpůsobilost úřednictva) a dovozuje se z dialektických růzností topograficky neurčitelných nemožnost užívání spisovné řeči české či polské a potřeba úřadovati německy. Mimo to akcentuje se domnělá spokojenost lidu s německým úřadováním, uplatňují se utilitární důvody (»dass man mit der slawischen Sprache nicht weit kommt«), oportunita, poněvadž není v zájmu státu fedrovati vzrůst elementu českého aneb polského, obtíže administrativní a zejména faktický stav vytvořený v době absolutismu známými ministeriálními nařízeními. Právnických důvodů se neuvádí, poněvadž i při násilném výkladu zákonů jich není; zcela nesprávný, libovolný názor vyslovuje již místodržitel ve zprávě č. 426 pres. ex 1851.

Tytéž argumenty, zvláště že na Těšínsku jsou »drei verschiedene slawische Zungen« (!) uplatňuje i protipetice německá dto. Těšín 1871 (v řeči ale německo-polské!).

Stále se opakuje (na př. zpráva zem. vlády z 26. června 1871, č. 461), že žádný z dialektů není spisovnou řečí, že v žádném dialektu nelze kopipovati a vyřizovati, že podpisy na petice opatřuje »nationale Hetze«, lid

si nepřejí změny v úřadování a podobné argumenty ad hominem a tendenci, naneivš doporučují se výminečně komcese od případu k případu (... »könnnten die Bezirkshauptmannschaften von Fall zu Fall sich leicht und zweckdienlich zu Konzessionen herbeilassen«). Za to ale bují řemeslo pokoutních písarů, jak si na to právem stěžuje memorandum Grudovo. —

Tyto důvody, obzvláště námitka roztržštěných, domněle nesouvislých dialektů cizích řečí, spisovné české a polské, opakuje se v různých variacích v dobrozdáních slezského politického úřadu II. stolice až do let 90ých, vzdor skutečným poměrům i skutečné praxi (zemský zákonník slezský vydává se přece v jazyku českém a polském, císařské manifesty, důležité vyhlášky vydávají se i v řeči české a polské) jest odvoláváno na pověstný výnos č. 4665 ex 1851 a poukazuje se na to, že ve Slezsku nelze provésti článek XIX. státního základního zákona, poněvadž žádná slovancká řeč není ve Slezsku v zemi obvyklá (a přece vyučuje se na př. v letech 80ých na 114 školách obecných česky, na 119 polsky, 22 utrakvisticky a to 15 česky a německy, 7 polsky a německy, z toho v opavském okrese na 64 česky, 11 utrakvisticky, v těšínském na 38 česky, 56 polsky, fryštatském 12 česky, 22 polsky, bilském 41 polsky. — Jahresbericht pro 1878/79 zem. školní rady a Schematismus der Volksschulen 1880.)

Rakouské zákony sice neoznačily národy (Nationalitäten), kterým patří práva v čl. XIX. stát. zákl. zákonů, alespoň neoznačily je přímo (Dr. E. Bernatzik: Über nationale Matriken str. 24 a pozn. 37), avšak dialekt ve Slezsku nemohl dle historického vývoje a skutečných poměrů buditi pochybnosti, že spisovnou řečí je na Opavsku česká, na Těšínsku česká, případně polská řeč.

Ve skutečnosti užívá se slezských dialektů i v literatuře lidopisné daleko skrovněji než na př. dialektu hanáckého, valašského atd. na Moravě, mimo to dialektologická studia (A. V. Šembery, Františka Bartoše, zvláště V. Praska: Čeština na Opavsku 1877 a j.) osvětlila dostatečně i po stránce vědecké povahu a ráz dialektů, na Slezsku se ani neobjevily jazykové separatistické snahy jako na př. na Slovensku aneb jako v první polovici XIX. století na Moravě ve snahách t. zv. moravského separatismu (o čemž zvláště Dr. M. Hýsek: Dějiny t. zv. moravského separatismu v Č. M. M. roč. 33 a Dr. Arne Novák: Problémy moravské literatury).

Bez důvodnosti a očividná nesprávnost zásad vyslovených v obou ministeriálních nařízeních i zřejmé porušení zvláště čl. XIX. st. z. z. bylo nad slunce jasné, vyloučení české a polské řeči spisovné z úředního jednání bylo protizákonné a násilné.

O memorandu faráře Grudy a spol., které upírá správně platnost oběma nařízením, jelikož byly jen interní neprohlášené výnosy postrádající coercitivní moci a si i vnitřně odporovaly, projevuje již zpráva zemského presidenta slezského hr. Merweldta z 1. března 1889, č. 931 Pres. jiný názor, neuzavírá se skutečnosti.

Až příliš do očí bijící, připouští, že správa státní vzdor různým dialektům jako: wasserpolakisch, mährisch, slawisch atd. (terminologie je nevědecká a laická) viděla se nucena uznati, že spisovná řeč neněmeckého obyvatelstva ve Slezsku je dílem česká, dílem polská (důkaz překlady zemského zákonníka, vyučování na školách česky a polsky, vydávané vlastnoruční listy císařovy, manifesty, důležité vyhlášky české a polské, různé tiskopisy pro obce a strany a p.), tak že pro úřadování může býti vzata v úvahu pouze spisovná řeč česká aneb polská, nikoliv dialekt.

Skutečný stav jazykové praxe znající pouze vyřizování německé (Opava-město nepřijímala vůbec ani česká podání a odmítala i vyhlášky české na př. o nebezpečí cholery) je dle čl. XIX. st. z. z., jak praví dobro-

zdání, neudržitelný, avšak zavedení slovanského úřadování muselo by předcházeti jiné teritoriální rozdělení okresů s náležitým zřetelem na skutečné jazykové poměry, avšak takové opatření bylo by způsobilé poškoditi obecný zájem na německé řeči a proto nelze raditi, aby ve Slezsku byl proveden čl. XIX. st. z. z.

Vzdělané třídy ve Slezsku alespoň od jednoho století jsou prý zgermanizovány až na duchovenstvo, státní správa také v řídkých případech, kdy během 4 desetiletí zaujala stanovisko k jazykové otázce ve Slezsku, viděla se pohnuta uznati, že spisovná řeč slovanského obyvatelstva je buď česká, buď polská.

Presidium mor.-slezs. vrchního soudu lpělo také houževnatě na pověstném nařízení č. 13.470 a nařízení z 22. července 1861 č. 6099, neboť jak uvádí přípis z 5. února 1891 č. 939 pres. byla prý výnosem č. 13.470 ex 1851 a č. 6099 ex 1861 německá řeč prohlášena za řeč úřední (Amtssprache), také prý dle jazykových poměrů ve Slezsku panujících by větší část obyvatelstva ani nerozuměla českým a polským vyřizením, ale německá vyřízení si může alespoň snadněji každý dáti přeložit; tak dosavadní postup vyhovuje nejlépe skutečným poměrům, mimo to je prý neproveditelné, aby justiční zaměstnanci byli mocní jazyka německého, českého a polského slovem i písmem. (Takové chatrné argumenty persifloval již dobře Havlíček ve Slovanu z 1. června 1850: »když to mají německé, mohou si to alespoň od někoho dát přeložit, ale té vysoké češtině a slovenčině již dokonce žádný nerozumí.«.)

Domněle obtížně plynoucí z potřeby úřadovati případně trojazyčně nebyly však nikterak nepřekonatelné, ovšem bylo by třeba zlomití tehdejší byrokratický kvietismus a byrokratickou pohodlnost a vzdáti se německých aspirací na Slezsko, které vždy vlastně byly hlavním důvodem neprovedení národnostní rovnoprávnosti ve Slezsku (z toho hlediska je pracován na př. svatodušní program z 20. května 1899, obsahující národně-politické požadavky Němců, návrhy týkající se Slezska uplatňují tyto politické aspirace skutečným stavem národnostním neodůvodněné. (Program u Fischla: Materialien, str. 33.)

Jazyková otázka slezská byla zkušebním kamenem jazykové politiky rakouské; tak výkaz z 16. července 1880, pořízený jak shora uvedeno, rozřídíže obyvatelstvo slezské dle jazykových poměrů takto: z úhrného vykázaného počtu obyvatelstva 512.900 mluví jen německy 244.498, jen česky 31.464, jen polsky 71.315, česky a německy 36.023, polsky a německy 37.919, česky míchaně s polštinou 27.521, polsky míchaně s češtinou 57.663, polsky míchaně se slovenštinou 6497 (v Opavě jen česky mluvící se vůbec nevykazují). Tyto cifry jsou ovšem získány hrubou, nespolehlivou metodou, majíce namnoze ráz hrubého odhadu, mimo to ovšem znalost jiné řeči než mateřské nemá pro otázku jazykové rovnoprávnosti rozhodujícího významu, kromě toho oficielní sčítání lidu, ve Slezsku vždy velmi nespolehlivé, opíralo se o řeč obcovací a ne o řeč mateřskou.

Jest dosti podivno, že na př. Fischel v Materialien zur Sprachenfrage a Oesterr. Sprachenrecht neprobírá podrobněji jazykové poměry Slezska, zejména že v Materialien neuveřejňuje také analogicky hojně dokumenty o Slezsku; takových dokumentů je pro Slezsko celá řada, připomínáme jen podání polské více obcí okresu bilského, těšínského a fryštátského ministerskému prezidentu hr. Potockému dto. Těšín 4. dubna 1870, petice česká z r. 1871, petice polská z r. 1871, protipetice německá 1871 (text německo-polský), na níž se usnesl 25. dubna 1871 Deutscher Verein v Těšíně, vzpomenuťe již memorandum Grudovo a j., dále různá usnesení zemského sněmu slezského, přehledně uvedená také v Beschlüsse des schlesischen Landtages, díl I. a II. (1902 a 1904), týkající se jazykové otázky ve

Slezsku, sem patří i důležité resoluce přijaté zvláště na slezských táborech, zejména na prvním táboře slezském na Ostré Hůrce u Chabíčova r. 1869 a dalších táborech, které zřetelně dokumentují vratkost a nepravdivost názorů tradovaných od roku 1851, že ve Slezsku nebyla ani řeč česká, ani řeč polská řečí zemskou.

Podrobná historicko-politická studie právě o jazykových poměrech slezských, o právní úpravě těchto poměrů, o chaosu po celá desetiletí pěstovaném byla by zajisté zajímavá i poučná, a to tím více, že i dnes ústavní jazykový zákon republiky československé, zvláště i pro nedostatek prováděcích jazykových nařízení a jazykovou neschopnost veliké řady úřednictva, neosvědčil dosud ve Slezsku té síly, aby zlomil a překonal zakořeněné tradice vyrostlé z protizákonné, násilné jazykové praxe rakouské. Jako pramen by ovšem zdaleka nestačily materiálle Drem. Fischlem uveřejněné, neboť ani nařízení ani výnosy a jiné dokumenty nepodávají zcela jasný obraz skutečných poměrů. Zde by musel býti povolánými odborníky prozkoumán i materiál úřední, který za Rakouska v mnoha směrech nebyl ani Fischlovi přístupný
